

На 2 август 1903 година било кренато Илинденското востание, едно од најзначајните дела на македонскиот народ за национално ослободување од Отоманското царство.

Под влијание на солунското решение и по настојувањето на Даме Груев, Борис Сарафов и други, мнозинството делегати сепак се приклониле кон ставот за кревање на востание.

Пишува: Милева ЛАЗОВА

Илинденското востание е револуционерна вооружена акција на македонскиот народ против османлиската власт, почната на 2 август 1903 година, на големиот македонски празник Свети Илија - Илинден. Во 1893 година, во Солун била создадена македонската револуционерна организација, која во лицето на Внатрешната македонска револуционерна организација (ВМРО) одиграла голема улога во сплотувањето на македонските народни маси за извојување слобода и за самостојна македонска држава. Во период од околу една деценија оваа организација успеала да ги обедини сите македонски општествени сили и да ја рашири организационата мрежа низ цела Македонија, така што го канализирала ослободителното движење. Заради зголемената економска експлоатација и грабеж, кој го спроведувале османлиските феудалци на крајот на XIX и на почетокот на XX век, Централниот комитет на револуционерната организација ВМРО (ТМОРО) донел одлука македонскиот народ од сите области во Македонија да крене востание, иако за тоа немало поволна внатрешна и надворешна ситуација. На оваа одлука ѝ се спротивставиле неколку револуционери, Никола Петров Русински, Ѓорѓи Сугарев, Никола Карев, Петре Ацев, меѓу кои и Гоце Делчев, но сепак во сите македонски области, кои ги сочинувале историските и географските граници на Македонија, биле спроведени сериозни подготовки за изведување на востанието. Најповолни услови за поуспешни подготовки за востание во Македонија имало во Битолскиот револуционерен округ.

За таа цел во планинското демирхисарско село Смилево, од 2 до 7 мај 1903 година, се одржал Смилевскиот

конгрес. Дваесет и деветте делегати дискутирале за прашањето дали да се крене востание или не. Иако неколкуте поистакнати делегати биле против тоа, сметајќи дека е предвременно и недоволно подготвено, сепак последниот збор го имал претседателот на Конгресот, Даме Груев. Откако се донело решение за кревање востание во Македонија, бил основан Главен штаб од три члена на чело со Даме Груев. По кратките подготовки во Битолскиот револуционерен округ, собирање храна, оружје, муниција, лекови, изведување импровизирани воени подготовки, увежбавање и ракување со оружје и друго, бил определен и денот на востанието - верскиот празник Илинден.

Така, на 20 јули (по стар календар), односно на 2 август 1903 година, на Илинден (по нов календар), почнало легендарното Илинденско востание во Македонија. Прво било ослободено Смилево, па центарот на востанието, Крушево, а било успешно и во Костурско и во Леринско. Најголем успех бил постигнат во Крушевскиот револуционерен округ. Во овој регион, на 2 август 1903 година, Штабот на крушевските востаници, на чело со Никола Карев, во својство на началник на Горското началство, според порано подготвен план за напад, испратил повик до населението за почеток на борбите. Ноќта меѓу 2 и 3 август 1903 година 750

СМРТ И ЗА ЧОВЕ

Помали востанички акции се воделе во Скопскиот, Солунскиот, Серскиот и Одринскиот округ. Тука повеќе станува збор за диверзантски акции и за одделни судири со аскерот. Со револуционерните акции во Серскиот револуционерен округ, кои почнале на 27 септември 1903 година, раководел Јане Сандански. Борби се воделе речиси во цела Македонија, а под оружје се наоѓале околу 30.000 востаници. Во текот на август и на септември 1903 година се воделе жестоки борби меѓу востаниците и османлискиот аскер и башибозукот во Костурско, Леринско, Преспанско, Охридско, Кичевско, Прилепско... На крај, востанието жестоко и крваво било задушено, по што завладеале пустош и тага.

НСКО ВОСТАНИЕ 1903

Паралелно борби се воделе и на уште неколку места. На 4 август 1903 година, 600 востаници го ослободиле градот Клисура и го држеле во свои раце сè до 17 август. На 17 август истата година 700 востаници од Костурско и од Леринско го ослободиле гратчето Невеска. Покрај тоа, биле ослободени повеќе костурски, лерински и преспански села, каде била воспоставена народна власт. Востаниците постигнале значителен успех и во Охридскиот револуционерен реон, како и во Преспа каде се воделе жестоки борби со османлискиот аскер. Потоа и во Демирхисарско и во Кичевско, каде биле ослободени повеќе села.

Успехот на македонскиот народ за време на Илинденското востание е

ЛИ СЛОБОДА ЧКИ ПРАВДИНИ!

востаници го нападнале Крушево и по неколкучасовна борба тие го ослободиле. По ова следувала организација на новата востаничка власт во месноста Г у м е њ е ,

одржување на народната власт биле преземени акции за вооружување на населението и утврдување на градот со длабоки ровови, за отворање работилници за поправање и изработка на муниција и др. Во блиското село Селце биле изработени познатите црешови топчиња. За време на десетдневната Крушевска република востаниците испратиле повик до жителите на соседните крушевски села, главно населени со муслиманско население, познат како Манифест на

Задграничното претставништво на ТМОРО (ВМРО) во Софија ја известило официјална Европа кои се причините кои го натерале македонскиот народ да се крене на востание. Освен тоа, било испратено писмо до Дирекцијата на источната железница во Солун, со кое се информирало дека во Македонија, во најскоро време ќе почне востание, проследено и со атентати на железницата, поради што се апелирало да не се патува, за евентуално да не настрадаат невините патници.

мошне значаен, особено по ослободувањето на Крушево, Клисура, Смилево, Невеска и други места, и по неговото раширување низ цела Македонија.

Со оглед на тоа што Македонија во тоа време претставувала нивна важна провинција, османлиите се ангажирале со голема војска да го задушат востанието. Првите судири во текот на османлиската офанзива во Македонија биле изведени кај Смилево и во селото Ѓавато, каде се воделе жестоки борби сè до уништувањето на востаничките упоришта. По неколкудневни жестоки борби на 12 август 1903 година аскерот и башибозукот го опколиле Крушево од сите страни. Востаниците решиле да го бранат градот и жестоко се бореле на Мечкин Камен, каде малубројните востаници, на чело со војводата Питу Гули, херојски загинале. За жал, на крај Крушево било ограбено, запалено и бомбардирано, а голем дел од населението побегнало.

позната како "Крушевска република". Штабот на востаниците ја презел воената власт во градот. За избор на други органи на власта било свикано собрание на најистакнатите граѓани, кои го сочинувале Советот на Крушевската република. Од редовите на Советот била избрана Привремена извршна влада на чело со Дину Вангели. За подобро функционирање и

Крушевската република, кој бил напишан на македонски јазик, а имал цел да го убеди муслиманското население дека востанието не било кренато против нив, туку против жестокоата експлоатација и неподносливата османлиска тиранија, а со цел придобивање човечки правдини.